

СТАТУС МОВЧАННЯ У ПАРАДИГМІ НЕВЕРБАЛЬНИХ ТА ВЕРБАЛЬНИХ ЗАСОБІВ КОМУНІКАЦІЇ

У статті розглядається питання ідентифікації комунікативного мовчання, його позначення у парадигмі вербальних та невербальних засобів. Фокусується увага на специфіці графічних знаків мовчання та номінаціях силенціального ефекту (СЕ). Порушується питання комплементарного вживання вербальних та невербальних засобів. Намічаються перспективні вектори подальшого дослідження.

The article in question deals with communicative silence, its states in paradigm of verbal and nonverbal markers. Graphic signs of silence effects are being analyzed in correlation with lexical nominations. Perspective vistas are mentioned for further investigations.

Стаття присвячена комунікативному мовчанню (об'єкт дослідження), його статусу у парадигмі невербальних та вербальних засобів спілкування (предмет дослідження). Протягом останніх десятиліть у наукових дослідженнях значне місце посідають питання комунікації, категоризації, концептуалізації, дискурсології, комплексного аналізу текстової інформації, яка матеріалізується вербальними та невербальними засобами.

Невербальні засоби комунікації охоплюють кінетичну, такичну, мімічну, психологічну реакції, що є об'єктом вивчення гуманітарних та негуманітарних дисциплін [2]. До семіотичних невербальних знаків належить і комунікативне мовчання, яке немає власного денотату, але є інформативно значущим компонентом. У парадигмі немовленневої та мовленневої поведінки виокремлюється мовчання - різновид невербальної поведінки. Серед метазнаків на позначення мовчання мають місце означення типу *комунікативне, індивідуальне, соціальне, рефлексорне, психологічне, реактивне, ритуальне, статусне, спонтанне, заплановане та ін.*

Актуальність теми зумовлена спрямованістю сучасних студій на дослідження поліаспектності, полімодальності та поліфункціональності комунікативного мовчання (див. Анохіна Т.О., Арутюнова Н.Д., Безугла Р.Р., Белова А.Д., Богданов В.В., Рудик І.М., Сенічкіна О.П., Серякова І.І., Солощук Л.В., Янова А.А., Auer P. Golman-Eisler F., Hall E., O’Connell C.D.).

Актуальними на часі є питання комплементарного позначення мовчання, розпізнання його репрезентації, архітектоніки та екстеріоризації. Вартими уваги залишаються питання графіки мовчання, комп’ютеризації мовчання, інгерентного використання вербальних та невербальних засобів позначення силенціального ефекту (СЕ).

Усне мовлення охоплює відрізки звучання та пауз. Останні на письмі передаються графічними знаками, що еволюціонували від синтаксичних знаків пунктуації та стали біфункціональними маркерами досліджуваного феномена.

Графічні знаки (ГЗ), як метазнаки невербального компонента мовчання, позначені процесами термінологізації та детермінологізації. Первинні ГЗ утворилися від нетермінів, але на виході з терміносистеми вторинні графічні знаки, трансформуючись, детермінологізувалися. Пор.: англ. *Cross your t’s, and dot your i’s; to put a question; to be or not to be – that’s a question.* Графічні знаки можуть замінюватися заповнювачами (*time fillers*) типу – *er, ugh, well, so*. Знак тире поліфункціонально використовується при уточненні (1), цитуванні (2) та для позначення анаколуфа (3):

1) *Visits from the Wilsons were, as before, reserved for Christmas, but the greengrocer Dwyers — Jack and Ima — came with a professional interest in the new shopkeeping venture [Burgess, p. 39].*

2) *‘ — only you forgot to pull the stem off this one, ‘ the tall man said (Delany, p. 146).*

3) *“Stella! This is not appropriate —” [Griffith, p. 153].*

Тире та три крапки, як вихідні граматикалізовані маркери паузацій, модифікуючись, вживаються на позначення СЕ. ГЗ мають знакову природу, що дозволяє осмислити семіотичний код адекватно [1].

В англomовному художньому дискурсі силенціальні знаки (здебільшого три крапки та тире) вказують на емоційно-психологічний стан комуніканта. Мовчання на письмі передається ГЗ, які утворюють групу “графіки мовчання”.

Пор. англ. "There you go again with your questions about what would happen if... It is useless to talk that way" [Carlos Castaneda The Teachings of Don Juan p. 56]; "You will have to wait, the same way I did, until you give the smoke to someone else - if you ever master it, of course. Then you will see how a man looks. That is the rule" [Ibid, p. 63].

“Графіка мовчання” охоплює, крім тире та трьох крапок, крапку в еліптичному реченні (“рубленому синтаксисі”), редуплікацію знаків оклику, питання та крапок. Тире та три крапки взаємозамінюються та використовуються в стилістичному прийомі – апосіопезі. Пор. англ.: ‘Peggy —’ [Rey, p. 135]; ‘No Daddy no no no — “ [King, p. 351]; ‘Downstairs, in the drawing room — ‘ [Rey, p. 231]; ‘It’s late,” she says, then I unable to help herself — burst out, “Do you have any idea how badly you’ve hurt your mother?” [Griffith, p. 180]; “—or do I just kill you and take your place?” the stranger continued. “And if I kill you —” [Koontz, p. 124]; ‘They’re going to open fire—’ [Crawford, p. 23]; укр. «Тихо... Навіть дуже тихо...» [Скляренко, с. 46]; «Князь жде тебе... — ухилився від розмови Воротислав [Ibid, p. 193]; «Мовчать! Дайте мені тільки води й вина... А я подумаю» [Ibid, p. 326]. Тире в англійській мові може бути подвійним, подовженим, звичайним, вкороченим: знаходитися на початку, наприкінці речення та функціонувати у межах репліки. У реченнях та інших комунікативних блоках, більших за речення, маркерами мовчання виступають також комбінації знаків питання та оклику з трьома крапками [1]. Симультанне вживання знаків оклику та питання інтенсифікує емоційність висловлювання. Пор. англ. ‘Silence ...

silence! 'Even when the children had gone silent, he seemed unable to stop himself, and he continued on roaring, 'SILENCE ... DO YOU HEAR SILENCE?' [Milligan, p. 165]; *But you say I should not have any trouble finding him...?* [Delany, p. 195].

“Графічне мовчання” має широкий спектр референтів. Позитивний вербальний текст може супроводжуватися фонаційними характеристиками негативного навантаження, у цьому випадку невербальна інформація суперечить вербальній, а її вектор превалює в комунікаційному повідомленні. Для пунктуаційних знаків базова функція полягає у членуванні синтагм. Семантична функція ГЗ зумовлена емоційним станом комунікантів, їх пошуками імпліцитного.

Графічні знаки вбирали в себе риси цілих епох, приймали гетерогенні форми, змінювали значення, запозичувалися – як і лексичні одиниці. З плином часу ГЗ модифікували функції, перегрупувалися, входили в різні парадигми. Знаки пунктуації, членуючи текстові блоки на складові, імплікують також емоційний стан мовця та підтекст мовчання. Невеликому за обсягом корпусу, ГЗ властива адаптивна сила, що виявляється в реалізації функцій мовних одиниць та силенціальних ефектів [1].

Актуальним та малодослідженим є питання репрезентації мовчання у комп'ютерному дискурсі. Комп'ютерній парадигмі притаманні групи семіотичних одиниць на позначення людської поведінки. Але користувачі чатів практично позбавлені паралінгвістичних засобів на позначення тембру мовлення, емфатичних висловлювань, емоційної конотації тощо. З огляду на значущість невербальної комунікації (на думку психологів останній [2] належить 55 % інформативності) ведуться пошуки заповнювачів лакун у комп'ютерному дискурсі. Для компенсації “емоційного дефіциту” у віртуальний дискурс були введені сурогатні, частково типізовані знаки - “смайлики” (від англійського “smile” - “посмішка”), що інформують про емоційне відношення автора до тексту.

Емоційна палітра позначень невербальних дій є досить обмеженою. Аспекти графічного відображення комунікативного мовчання у комп'ютерному дискурсі потребують подальшого вивчення.

Значущою є проблема екстеріоризації мовчання лексичними засобами (ЛЗ), які ідентифікують характер силенціального ефекту.

Наприклад, англ. *She began to sob silently* [Steele D., p.283]; *The words stunned him like a knife at his heart* [Steele D., p.444]; *They filled silently out of the church* [Steele D., p.361]; *“Sarah”— he stopped and stared at her —“You amaze me”* [Steele D., p.55]; *She was silent for a long time* [Steele D., p.23]; укр. *Він знову замовк, йому важко було говорити правду* [Скляренко. 396]; *Володимир замовк, він сказав, що думав* [Ibid, p. 439].

У силенціальних ситуаціях ЛЗ, що позначають мовчання, експлікують його кількісно-якісні характеристики. ЛЗ можуть корелювати як з графічними знаками, так і з іншими невербальними та вербальними одиницями. Лексичний простір силенціальних ситуацій об'єктивується наявністю вербального, невербального, зокрема - графічного позначення мовчання. Наповнення зазначених моделей верифікується емпіричним матеріалом художнього дискурсу, в якому суб'єктами силенціального ефекту виступають автори художніх текстів та їх персонажі. Окремий сектор утворюють образи мовчання — живі та неживі, персоніфіковані та неперсоніфіковані.

Вважаємо, мовчання, як силенціальний ефект, потребує подальшого аналізу його семантики, структури, прагматики, осмислення середовища, режиму та стилю його екстеріоризації у різних дискурсах.

Список літератури

1. Анохіна Т.О. Невербальні та вербальні засоби екстеріоризації силенціального ефекту в англomовному художньому дискурсі: Автореф. дис. канд. філол. наук: 10.02.04 / Запорізький державний університет. — Запоріжжя, 2006. — 18с.

2. Солощук Л.В. Вербальні і невербальні компоненти комунікації в англomовному дискурсі. – Харків: Константа, 2006. – 300с.

Список джерел ілюстративного матеріалу

1. Склярєнко С. Володимир. –Київ: Держ. вид-во худ.літ., 1962. - 545 с.
2. Burgess, Antony. Childhood - Suffolk: Penguin books, 1996 – 57 p.
3. Castaneda, Carlos. The Teachings of Don Juan: A Yaqui Way of Knowledge.- Berkley: U of California P, 1998. - 155 p.
4. Steel, Danielle. Jewels . – USA: Dell Book, 1993. – 471 p.
5. Dellany, Samuel. The Collected Short Stories. – Gr. Br., 1992. – 762 p.
6. Griffith, Nicole. Slow River. – New York: Ballantine Books, 1995. – 343 p.
7. King, Stephen. The Shining. – New York: A Signet Book, 1978. – 464p.
8. Koontz, Dean. Mr. Murderer. – New York: Berkley Books, 1994. – 481 p.
9. Milligan, Spike. It Ends with Magic. A Milligan Family Story. – London: Penguin Group, 1990. – 243 p.
10. Rey, Pierre. The Greek. – London: Coronet Books, 1995. – 480 p.